

Vlaams
Parlement

stuk **1306** (2011-2012) – Nr. 5
ingediend op 9 december 2011 (2011-2012)

Hoorzitting

over de hervorming van het secundair onderwijs,
thema personeel, professionalisering lerarenkorps
en lerarenopleiding

Verslag

namens de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen
uitgebracht door de dames Kathleen Helsen en Gerda Van Steenberge

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Boudewijn Bouckaert.

Vaste leden:

de heer Jos De Meyer, de dames Veerle Heeren, Kathleen Helsen, Sabine Poleyn;
de heer Wim Van Dijck, mevrouw Gerda Van Steenberge, de heer Wim Wienen;
de dames Irina De Knop, Marleen Vanderpoorten;
de dames Kathleen Deckx, Fatma Pehlivan;
de dames Vera Celis, Goedele Vermeiren;
de heer Boudewijn Bouckaert;
mevrouw Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

de heren Paul Delva, Jan Durnez, de dames Cindy Franssen, Katrien Schryvers;
de heren Frank Creyelman, Chris Janssens, mevrouw Katleen Martens;
de dames Ann Brusseel, Fientje Moerman;
de heren Chokri Mahassine, Ludo Sannen;
de heren Willy Segers, Kris Van Dijck;
de heer Jurgen Verstrepen;
mevrouw Mieke Vogels.

Stukken in het dossier:

1306 (2011-2012) – Nr. 1 t.e.m. 4: Verslagen over hoorzitting

INHOUD

1. Uiteenzetting door de heer John Maes en mevrouw Dorien Van Rooy.....	4
2. Uiteenzetting door prof. dr. Antonia Aelterman	7
3. Vragen en opmerkingen van de commissieleden	11
3.1. Tussenkoms van mevrouw Kathleen Helsen	11
3.2. Tussenkoms van mevrouw Sabine Poleyn	11
3.3. Tussenkoms van mevrouw Gerda Van Steenberge	12
3.4. Tussenkoms van mevrouw Vera Celis	13
3.5. Tussenkoms van mevrouw Kathleen Deckx.....	13
3.6. Tussenkoms van de heer Boudewijn Bouckaert	13
4. Antwoorden van de sprekers en replieken	14
Gebruikte afkortingen	18
Bijlage: Grafiek bij de uiteenzetting van prof. dr. Antonia Aelterman.....	19

De Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen hield op 9 november 2011 een vijfde hoorzitting over de hervorming van het secundair onderwijs, thema personeel, professionalisering lerarenkorps en lerarenopleiding. Voor het verslag van de eerste hoorzitting, zie *Parl. St.* VI. Parl. 2011-12, nr. 1306/1. In dit parlementair stuk is ook de oriëntatienota ‘Mensen doen schitteren’ van de heer Pascal Smet, Vlaams minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel, opgenomen. Deze nota vormde de aanleiding voor een reeks van zes hoorzittingen. De tweede hoorzitting behandelde het thema schoolloopbaan (*Parl. St.* VI. Parl. 2011-12, nr. 1306/2), de derde hoorzitting het thema curriculum en didactiek (*Parl. St.* VI. Parl. 2011-12, nr. 1306/3), de vierde hoorzitting het thema aansluiting arbeidsmarkt en hoger onderwijs (*Parl. St.* VI. Parl. 2011-12, nr. 1306/4).

1. Uiteenzetting door de heer John Maes en mevrouw Dorien Van Rooy

Mevrouw *Dorien Van Rooy*, stafmedewerker van de School of Education van de Associatie KU Leuven, situeert haar expertisenetwerk. De expertisenetwerken werden opgericht naar aanleiding van het decreet van 2006 op de lerarenopleiding. Ze moeten de expertise bundelen en onderzoek doen binnen de lerarenopleidingen. Behalve de School of Education zijn er nog vier andere expertisenetwerken, namelijk het Brussels Expertisenetwerk Onderwijs (BEO), het Expertisenetwerk Lerarenopleidingen Antwerpen (ELAnt), het Netwerk voor de Ontwikkeling van Expertise voor de Limburgse Lerarenopleiding (NOvELLE) en het Expertisenetwerk Lerarenopleidingen (ENW) binnen de Associatie Universiteit Gent (AUGent).

De School of Education bestrijkt de KU Leuven, twaalf hogescholen en negen centra voor volwassenenonderwijs die allemaal een lerarenopleiding aanbieden. De ambitie is het professionaliseren van de lerarenopleiders en het verrichten van beleidsvoorbereidend en beleidsondersteunend werk. Dat gebeurt aan de hand van projecten. De belangrijkste taak is het opzetten van onderzoeksprojecten die uitgevoerd worden door de lerarenopleiders. Er gebeurt ook overleg binnen bepaalde werkgroepen en leergemeenschappen. Ten slotte zijn er vormingsinitiatieven om de projectresultaten bekend te maken bij de instellingen van het netwerk.

In oktober 2009 werd er een werkgroep opgericht over de hervorming van het secundair onderwijs. Deze werkgroep heeft de nota-Monard en de oriëntatienota van minister Smet grondig besproken. Over de oriëntatienota werd een standpunttekst geschreven.

Het expertisenetwerk oordeelt dat de lerarenopleidingen zich moeten voorbereiden op de hervorming van het secundair onderwijs. In september 2012 zal een onderzoeksproject worden opgezet. Zo wil men onderbouwde en praktijkgerichte pistes uitwerken om het curriculum van de lerarenopleiding aan te passen in functie van de hervormingsvoorstellen. Op vraag van de minister en van het departement nam het expertisenetwerk ook deel aan de werkzaamheden van een focusgroep. De vraag was welke competenties een leraar nodig heeft binnen een hervormd secundair onderwijs. Het expertisenetwerk voert dus op verschillende fora mee de discussie rond de hervorming van het secundair onderwijs.

De heer *John Maes*, voorzitter van de werkgroep hervorming secundair onderwijs van de School of Education, Associatie KU Leuven, verduidelijkt dat deze werkgroep enkele jaren geleden werd opgericht, na een afspraak op de algemene vergadering van de associatie dat de lerarenopleiding diende te anticiperen op de hervormingsplannen voor het secundair onderwijs. Hijzelf is ook departementshoofd van de lerarenopleiding van de Katholieke Hogeschool Kempen die deel uitmaakt van het expertisenetwerk van de Associatie KU Leuven.

De nota van de werkgroep vertolkt het standpunt van de 22 lerarenopleidingen die deel uitmaken van het expertisenetwerk van de KU Leuven. De werkgroep ging in grote lijnen akkoord met de oriëntatienota van minister Smet. Een hervorming van het secundair

onderwijs is noodzakelijk. Het is positief dat men zou vertrekken vanuit belangstellingsgebieden. De creativiteit van de leerlingen moet immers worden gestimuleerd. Het is ook positief dat men iets probeert te doen aan de voortijdige uitval. Werkplekleren, informeel leren, digitale aspecten van leren en het valoriseren van elders verworven competenties (EVC) komen op dit ogenblik te weinig aan bod in het secundair onderwijs. Ook het tegengaan van de sociale segregatie is een belangrijk uitgangspunt. Het uitstellen van de studiekeuze is daar inherent mee verbonden.

Er zijn echter ook randvoorwaarden. De leraar is de spilfiguur die deze hervorming moet waarmaken. Daarom moet er een haalbaar tijdpad zijn. De lerarenopleiding moet vanaf het begin betrokken worden bij de hervormingen. Schoolorganisaties moeten goed functioneren. Dit voorstel kan alleen functioneren binnen scholengemeenschappen met een volledig en goed gestructureerd aanbod. Daarvoor zal misschien een hervorkaveling noodzakelijk zijn.

Lerarenopleidingen en bevoegdheden zijn cruciaal. Het gaat om een continuüm, vanaf de lerarenopleiding, over de aanvangsbegeleiding naar de verdere professionalisering.

De werkgroep vindt dat het secundair onderwijs moet afstappen van het deficitdenken. Het onderwijs moet vertrekken van de zaken waar jongeren goed in zijn. De groeimogelijkheden en het welbevinden van de leerling sluiten daarbij aan.

Er zijn echter ook heel wat knelpunten. Men kan het secundair onderwijs niet hervormen zonder het leerplichtonderwijs in zijn geheel te bekijken. Misschien moet men ook het basisonderwijs meenemen in een hervormingsbeweging. Er zal werk worden gemaakt van een goede begeleiding, van keuze- en oriënteringstrajecten en van leerlingvolgsystemen. Deze zaken moeten echter ook functioneren. Daarbij moet rekening worden gehouden met opleidings- en tewerkstellingsmodaliteiten van leraren. Met het decreet van 2006 heeft de lerarenopleiding een bepaalde structuur gekregen. De beleidsevaluatie van dit decreet moet sporen met de hervorming van het secundair onderwijs of van het leerplichtonderwijs in het algemeen.

Een leerling van het secundair onderwijs moet daar terechtkomen waar hij de meeste groeimogelijkheden kan creëren voor zichzelf. Het duale traject, dat zowel gericht is op beroepen als op doorstroommogelijkheden, moet goed worden bewaakt. De leerling moet in het secundair onderwijs een identiteitsontwikkeling doormaken. De leraren moeten dat begeleiden, vanuit een positief-waarderende aanpak. De leraren mogen niet uitsluitend remediërend werken.

De oriëntatienota van minister Smet hecht veel belang aan het differentiëren. De werkgroep ziet dat als een middel en niet als een doel op zich. Dat geldt trouwens voor alle werkvormen. De differentiëring wordt gezien als een hefboom tegen sociale segregatie en als een middel om leerlingen uit te dagen, ook sterke leerlingen. Drie differentiërvormen zouden in elke scholengemeenschap en in elke school moeten worden aangeboden, namelijk verdieping, verbreding en terug aansluiting zoeken. Deze laatste omschrijving vervangt de term remediëring die slechte associaties oproept. De verschillende werkvormen kunnen worden geoefend in de lerarenopleiding. De leraar moet daarvoor echter ook kansen krijgen op school.

De werkgroep is voorstander van een brede, algemeen-vormende eerste graad, die gericht is op talentherkenning en op het bereiken van sleutelcompetenties. De belangstellingsgebieden zijn noodzakelijk voor de talentherkenning. Elke leerling moet voelen op welk terrein hij zeer goed kan worden. De leerlingen moeten schitteren, zoals de oriëntatienota het verwoordt. Het mag dus niet gaan om algemene vorming in louter abstracte zin, zoals nu het geval is in het secundair onderwijs. De samenleving heeft ook nood aan technisch geschoolde mensen. Dat komt soms te laat aan bod in het onderwijs.

De aansluiting met het basisonderwijs is heel belangrijk. Dat komt ook aan bod bij de bespreking van het lerarenprofiel. De werkgroep hecht ook veel belang aan het projectmatig werken. In de eerste graad mag er nog geen definitieve keuze worden gemaakt, ook niet na het tweede leerjaar. Het schakelblok moet het geloof in het eigen kunnen aanscherpen. Soms kunnen deze leerlingen opnieuw aansluiting vinden. Soms zullen aparte trajecten echter noodzakelijk blijven. In de tweede graad zou het continuüm tussen abstract en concreet verder doorgetrokken moeten worden. Er moeten voldoende domeinbrede studierichtingen overblijven. Een sterke differentiëring in de tweede graad kan leiden tot nichevorming. De leerling die afstudeert in het secundair onderwijs moet nochtans meer wegen kunnen uitgaan dan het strikte domein waartoe hij opgeleid is. In Vlaanderen is de toegang tot het hoger onderwijs namelijk open voor iedereen, welke studierichting hij ook gevolgd heeft in het secundair onderwijs.

Het hoger onderwijs zal zeker moeten worden betrokken bij de vormgeving van de hervorming. Het is de ambitie dat er in Vlaanderen meer hoogopgeleide mensen zouden zijn. De toegang tot het hoger onderwijs mag niet versperd worden. Daarom zijn de doorstroomrichtingen zo belangrijk. Daarom is ook het opzetten van het schakeltraject, in samenwerking met het hoger onderwijs, absoluut noodzakelijk.

Er zijn echter nog veel onduidelijkheden in de oriëntatienota. Talentherkenning of talentontwikkeling gebeurt in wisselwerking tussen veel partijen: leerlingen, ouders, school en maatschappelijke context. Er zijn nog onvoldoende instrumenten om daarmee aan de slag te gaan. Inzake de kwalificatiestructuren wil de minister de hiërarchie tussen verschillende onderwijsvormen doorbreken. De werkgroep vindt dat de beroepsrichtingen binnen het secundair niet te veel afzonderlijk mogen worden beschouwd, maar dat ze gericht moeten worden op doorgroeimogelijkheden. Tegelijk moeten de afgestudeerden ook kunnen functioneren in het beroep als ze dat zelf wensen.

De sleutelcompetenties zouden na de tweede graad moeten gerealiseerd zijn. Sommige sleutelcompetenties zouden deel gaan uitmaken van de eindtermen. Het is echter de vraag hoe men ze toetsbaar maakt. Men zou eindtermen kunnen opstellen. De leerplanontwikkelaars zouden die kunnen koppelen aan vakken of belangstellingsgebieden. Hier ziet de werkgroep moeilijkheden opduiken.

De werkgroep meent dat de basiscompetenties voor de lerarenopleiding best overeind blijven. Leraar zijn is echter ook: je beroep met passie uitoefenen en creatief zijn. Dat moet aan bod komen binnen het loopbaan debat van leraren. Er moet aandacht zijn voor identiteitsontwikkelen en voor keuzebegeleiding. Ook de didactiek is heel belangrijk, zeker bij de sleutelcompetenties.

Differentiëring en uitdagende werkvormen en de aansluiting met de derde graad lager onderwijs als leraar zijn ook noodzakelijke aandachtspunten. Nu zijn de leraren in de eerste graad vakexperten die goed opgeleid zijn voor twee vakgebieden. In de toekomst zal de leraar echter breed inzetbaar moeten zijn en zal hij de sleutelcompetenties mee moeten realiseren. De toekomst zal uitwijzen welk lerarenprofiel daarvoor noodzakelijk is. Dat zou moeten beginnen in de derde graad van het lager onderwijs. Er zal een onderzoeksproject worden uitgeschreven om na te denken over de mogelijke lerarenprofielen die nodig zijn voor de realisatie van de oriëntatienota van minister Smet. De professionalisering van leraren kadert in een continuüm. Talenten moeten gevaloriseerd worden, ook bij leraren. Dat impliceert differentiatie. Elke persoon is anders. Leraar is men met zijn persoon. Dan is passie mogelijk. Dan zal men de leraren ook behouden. Het hrm-beleid moet daarop gericht zijn. Ook creativiteit en het werken in een schoolteam zijn belangrijk. Onderwijs is een teamgebeuren.

2. Uiteenzetting door prof. dr. Antonia Aelterman

Professor *Antonia Aelterman*, vakgroep Onderwijskunde, Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen (PPW), Universiteit Gent (UGent), heeft haar uiteenzetting opgebouwd rond vijf thema's.

Vooreerst gaat ze in op een aantal uitgangspunten die belangrijk zijn voor het profiel van de leraar. Vervolgens zal ze een aantal bedenkingen formuleren rond de loopbaanontwikkeling en de professionele ontwikkeling van leraren. Ze zal het ook hebben over beroepsprofiel en basiscompetenties. Ten slotte zal ze iets vertellen over de maatschappelijke waardering.

Vooreerst gaat ze in op de uitgangspunten van de hervorming van het secundair onderwijs die belangrijk zijn voor de discussie over het profiel van de leraar. Uit de sterkte-zwakteanalyse in de oriëntatienota bleken de volgende aandachtspunten: de overgangen, kansrijk onderwijs, studiekeuze en schoolloopbaan, het welbevinden van de leerlingen, de aansluiting bij de leefwereld van de leerlingen, de subculturen en de achtergronden van de leerlingen, het aspect leerlingenbegeleiding, het democratisch burgerschap, de competentieontwikkeling, en de digitalisering. Deze aandachtspunten zijn niet nieuw. Ze behoren tot de kern van het beroepsprofiel van leraren dat geformuleerd werd in 1997 en geactualiseerd in 2007. Men zou dus eigenlijk mogen verwachten dat de leraren die punten realiseren. Als bepaalde zaken niet naar behoren verlopen, moet men eerst nagaan wat daarvan de oorzaak is.

Een essentieel uitgangspunt voor het profiel van de leraar is de getrapte studiekeuze. Er is een brede eerste graad, met een blok basisvorming en met belangstellingsdomeinen. Daar wordt de nadruk gelegd op differentiëring, remediëring en talentontwikkeling. In de tweede graad is er een keuze mogelijk. De studierichtingen blijven vrij breed en dat is positief. Ten slotte is er de kwalificerende derde graad.

De vermelde aandachtspunten zijn ook een zorg van de huidige leraar. Bepaalde accenten zullen echter meer in de verf moeten worden gezet: de schoolmoeheid, het waternalstelsel, de schooluitval en de PISA-resultaten inzake gelijke kansen. Men zou ook aandacht moeten besteden aan de realisaties van het secundair onderwijs in de verschillende richtingen op het ogenblik dat de leerlingen het secundair onderwijs verlaten. Omwille van het streven naar internationale vergelijkingen gaan alle onderzoeken momenteel over de realisaties op de leeftijd van 15 jaar.

Differentiatie moet niet alleen mogelijk zijn voor zwakke leerlingen, maar ook voor sterke. Dat vergt binnenklasdifferentiatie en remediëring. De brede belangstellingsgebieden impliceren dat er vakoverschrijdend wordt gewerkt. Men dient na te gaan welk lerarenprofiel daarvoor noodzakelijk is. Is er nood aan een leraar, die breed gevormd is? Of geeft men de voorkeur aan een team van meerdere leraren die elk met hun expertise de belangstellingsgebieden uitdiepen, in team teaching of via projectwerking? Dat is nog niet uitgeklaard.

De oriëntatienota van de minister bevat nog een aantal onduidelijkheden. Zo is het nog niet duidelijk hoe de belangstellingsgebieden moeten worden geconcretiseerd. Zal het gaan om projecten of om vakken? Die keuze zal gevolgen hebben voor de manier waarop leraren worden ingeschakeld.

De Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) merkte op dat de belangstellingsgebieden van het secundair onderwijs niet overeenstemmen met de leergebieden van het lager onderwijs. Zij denkt dat een hervorming pas kan lukken als de derde graad van het lager onderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs beter op elkaar worden afgestemd.

In het eerste jaar moeten de leerlingen alle belangstellingsgebieden volgen, in het tweede jaar is er een verdieping in twee belangstellingsgebieden. Het is de vraag welke verdie-

pingsgebieden de scholen zullen aanbieden. Ook op dit punt zijn de gevolgen voor de lerarenopleiding complex, zeker voor de leraar-bachelor. Men dient zich te buigen over de concretisering van de sleutelcompetenties, de persoonlijke competenties, de beroepscompetenties en de wetenschappelijke competenties. Dat is noodzakelijk voor het toetsen van de competenties, maar ook voor de bekwaamheidsbewijzen van leraren.

Een volgende onduidelijkheid betreft de vakken in de domeinbrede studierichtingen en hun relatie tot het differentiatiepakket in de tweede en in de derde graad.

In de oriëntatienota is ook niets terug te vinden over de relatie tussen de leraar en de externe partners als CLB, pedagogische begeleidingsdiensten, ouders, leerlingenbegeleiders en studiekeuze- en loopbaanbegeleiders. Het lijkt erop dat de leraar alles zelf moet doen. In dat verband sluit ze zich aan bij het standpunt van de vorige spreker dat een haalbaar tijdpad absoluut noodzakelijk is.

Inzake het profiel van de leraar vraagt de oriëntatienota van minister Smet zowel meer vakbekwaamheid als een brede inzetbaarheid. Kan dat worden gerealiseerd binnen dezelfde opleiding of moet er worden voorzien in differentiatiepakketten? Of moet de school anders omgaan met haar personeelsbeleid? Op dit ogenblik is het onduidelijk wie er bevoegd zal zijn voor de belangstellingsgebieden, voor de vakken, voor de differentiatiepakketten en voor de doorstroom. Heterogene groepen vergen binnenklasdifferentiatie. Uit onderwijskundig onderzoek in binnen- en buitenland is evenwel gebleken dat dit heel moeilijk te realiseren is. Het gaat om een complexe werkvorm. Men moet kunnen differentiëren op inhouden, op werkvormen en op talentherkenning en -erkenning. Daarvoor moet men zijn vak tot in de diepte beheersen. Een van de belangrijkste redenen waarom leraren problemen hebben met klasmanagement is dat ze de leerstof niet goed kunnen brengen omdat ze die onvoldoende beheersen. Uit het onderzoek dat ze heeft begeleid, samen met Nadine Engels van de Vrije Universiteit Brussel, blijkt dat de leerlingen veel belang hechten aan de vakbekwaamheid van de leraren.

Schoolorganisatie is belangrijk voor de binnenklasdifferentiatie. Men moet kunnen werken met flexibele uren en pakketten. Ook het doorbreken van het jaarklassensysteem kan misschien een uitkomst bieden voor de differentiatie.

De leraar moet ondersteuning bieden in de studiekeuze en in de schoolloopbaanbegeleiding. Ook de leerkracht van het lager onderwijs moet dat doen. Dat vergt vakkennis en pedagogisch-didactische kennis. De lerarenopleidingen binnen het expertisenetwerk AUGent maken zich zorgen omdat de scholen verschillende modellen zullen gebruiken om dat te realiseren. Daardoor zullen de opleidingen er niet in slagen om de studenten op alles voor te bereiden zodat er ook problemen zullen rijzen met de stageplaatsen.

Zal de huidige lerarenopleiding, met twee vakken en 180 studiepunten, volstaan om de vereiste bekwaamheid en de brede inzetbaarheid te realiseren? Zal de lerarenopleiding binnen de CVO's (centrum voor volwassenenonderwijs), met 60 studiepunten, voldoende zijn voor het realiseren van de vakbekwaamheid en de pedagogisch-didactische aspecten, zoals de leerlingenbegeleiding en de studiekeuzebegeleiding? In dat geval gaat het om zij-instromers die vaak een hele tijd gefunctioneerd hebben in het werkveld. Is er binnen de lerarenopleiding een differentiatie nodig om de brede inzetbaarheid te realiseren?

Het systeem van de vereiste bekwaamheidsbewijzen is op dit ogenblik een moeilijk punt. Het is niet in lijn met de recente ontwikkelingen binnen het hoger onderwijs. Sommige nieuwe bachelors en masters kunnen niet worden ingepast binnen dit systeem. In de toekomst zal het systeem van de vereiste bekwaamheidsbewijzen nog ingewikkelder worden. Daarom zou de directeur meer autonomie moeten hebben om te oordelen wat een leraar kan en waar hij het best kan worden ingezet. Daarvoor zou hij zich kunnen baseren op creditbewijzen, diplomasupplementen, levenslang leren, EVC's en EVK's. Het zou geen

goed signaal zijn voor de waardering van de leraar als men uit angst voor een tekort aan leraren een beroep zou doen op mensen met andere bekwaamheidsbewijzen, zonder pedagogisch-didactische vorming.

Voor de slaagkansen van de onderwijsvernieuwing verwijst ze naar het onderzoek van de heer Roland Vandenberghe. Daaruit is gebleken dat onderwijsvernieuwingen niet slagen als leraren het nut en de betekenis ervan niet inzien. Het top-downmodel is nochtans mislukt in verschillende landen. Dat geldt voor het vso, maar ook voor het studiehuis in Nederland en voor de hervormingen in de Angelsaksische landen. Het curriculum, de doelen, de inhouden, de werkvormen en de evaluatievormen zijn heel belangrijk. De overheid moet de contouren uitzetten. Het is belangrijk om de onderwijstijd voldoende te benutten. Het curriculum wordt gerealiseerd door de leraar. Moet men eerst werk maken van een vernieuwing van de structuren? Misschien moet men nagaan wat men kan realiseren met een herziening van het curriculum van de verschillende onderwijsvormen.

Is er een andere lerarenopleiding nodig? In de eerste plaats moet de huidige situatie grondig geanalyseerd worden. De geplande evaluatie van de lerarenopleiding zal aandacht besteden aan de instroom en aan de uitstroom. Op dit ogenblik is de evaluatie echter nog niet gegund, hoewel het rapport ervan moet worden opgeleverd in 2012. De visitaties van de lerarenopleidingen zullen ook verduidelijking brengen. Men moet nagaan of de basiscompetenties moeten worden geactualiseerd. De inhoud van de lerarenopleiding en het onderwijsgedrag van de lerarenopleider moeten congruent zijn met wat men verwacht van de toekomstige leraar. De term 'congruent opleiden' impliceert dat de lerarenopleider model moet staan. Hij moet expliciteren wat hij doet en waarom. Dat is een belangrijk element voor de vernieuwing en voor het realiseren van krachtige leeromgevingen. Zo moet men de competenties bij de leraar ontwikkelen. Uit het doctoraat van Isabel Rots (Universiteit Gent, 2010) over de invloed van de lerarenopleiding op de instap in het beroep van leraar blijkt dat de stage een fundamentele rol speelt. Het expertisenetwerk lerarenopleiding AUGent pleit voor een grotere rol voor de vakmentoren. Dat komt binnen het decreet op de lerarenopleiding onvoldoende aan bod. Aan al deze elementen moet dus aandacht worden besteed vooraleer men het secundair onderwijs kan vernieuwen.

Inzake de professionele ontwikkeling van leraren dient er een continuüm te zijn tussen de lerarenopleiding, de aanvangsbegeleiding en de nascholing. De onderwijsvernieuwing moet worden uitgevoerd door de huidige leraren. Zij zullen de kans moeten krijgen om zich te herscholen. Op dit ogenblik wordt er te weinig gebruik gemaakt van de mogelijkheden tot aanvangsbegeleiding en nascholing. Als men onvoldoende focust op aanvangsbegeleiding, is er een terugval naar de manier waarop de leraar destijds zelf les gekregen heeft. Dat is gebleken uit onderzoek.

De school is niet alleen een werkplaats, maar ook een leerplaats voor leraren. Intervisie en collegiale visitatie kunnen de leraren sterker maken. Leraren die zich ondersteund voelen in hun professionele ontwikkeling en die de kans krijgen om nascholing te volgen, voelen zich beter op school en staan ook meer open voor onderwijsvernieuwing. Evaluatie en feedback zijn hefboomen voor professionele ontwikkeling. Dat blijkt uit het doctoraat van Melissa Tuytens (Universiteit Gent) mede gebaseerd op het model van Helen Timperley, een onderzoeker uit Nieuw-Zeeland. Evaluatie van leraren is echter een recent verschijnsel binnen de scholen. Aan de professionele ontwikkeling van leraren moet meer aandacht worden besteed. Uit de TALIS-studie (TALIS: Teaching and Learning International Survey) van professor Van Petegem van de Universiteit Antwerpen is gebleken dat de leraren in Vlaanderen zich goed voelen, maar dat ze weinig nascholing volgen. Dat is wel een probleem in het kader van onderwijsvernieuwing. De studie had betrekking op de eerste graad.

Functiedifferentiatie van leraren is nu al mogelijk. In cao VIII en in Onderwijsdecreet XVII werd een onderscheid gemaakt tussen geïntegreerde taken en instellingsgebonden

taken. De leraren willen dat wel doen, maar dat is moeilijk als ze geen flexibel takenpakket hebben. In deze tijd is een leraar geen solist meer. Het onderzoek over de maatschappelijke waardering van leraren (Aelterman e.a. 2002) toont aan dat het goed zou zijn om de opdracht van de leraren niet langer uit te drukken in lessen. Zo ontstaat er binnen het statuut ruimte voor nascholing en voor overleg met collega's. Daarover bestond bij de respondenten grote eensgezindheid. Hij is een partner van ouders en van externen en hij is lid van een schoolteam. Vakoverschrijdend werken vereist een longitudinale werkwijze en inzet van verschillende expertises. Er is nood aan professioneel leiderschap. Coaching en ondersteuning zorgen ervoor dat leerkrachten en directies zich beter voelen. De schoolcultuur is dus van fundamenteel belang.

Met de aandachtspunten hierboven geschetst werd rekening gehouden bij de uitwerking van het beroepsprofiel van de leraar, in 2007 en in 1997. Het beroepsprofiel verwoordt de minimale kwaliteitseisen. Het is een generiek kader. In 2008 werd een brochure opgesteld over de manier waarop lerarenopleidingen voorbereiden op het beroepsprofiel en op de basiscompetenties voor leraren. Die brochure is in alle scholen aanwezig. De lerarenopleidingen werken systematisch met de basiscompetenties. De evaluatie van de studenten is daarop geënt. Dat is dus een vertrouwd kader binnen de scholen. Het uitgangspunt van het beroepsprofiel van leraren is de vraag: welke leraar voor welk soort onderwijs in welke maatschappij? Om het beroepsprofiel te actualiseren, moet men een zicht hebben op de competenties die men in het secundair onderwijs wil ontwikkelen.

Men moet de professionaliteit van leraren bekijken vanuit een verruimd perspectief. De leraren moeten meer mogelijkheden hebben om onderwijsvernieuwingen te realiseren binnen de klas. Alle klassen en alle scholen zijn immers verschillend. Men moet dus leraren opleiden die kunnen werken vanuit een visie. De leraren moeten zich natuurlijk wel kunnen verantwoorden, naar leerlingen, ouders, collega's en overheid.

De leraren moeten een onderzoekende en reflectieve houding hebben. Ook passie is heel belangrijk. De leraar moet rekening houden met de morele en pedagogische imperatieven die binnen de klas gesteld worden. Sommige leerlingen hebben meer noden dan andere. Op bepaalde momenten moet de leraar daarin een keuze maken. Autonomie, collegialiteit en levenslang leren zijn belangrijke elementen.

De school moet uit haar isolement treden. Daartoe krijgen de scholen te weinig incentives. De scholen moeten ook werken binnen de nieuwe maatschappelijke context. Op dit ogenblik sluiten de scholen omstreeks vier uur in de namiddag, wat vaak een probleem is voor de ouders. Hier zou de brede school haar nut kunnen bewijzen, zeker in het kader van het gelijkekansenbeleid.

De leraar heeft ook een rol als intellectueel. Hij moet kunnen participeren aan het maatschappelijk debat. Op dat vlak doen leraren al heel wat, zonder daarmee naar buiten te komen. Soms zijn ze te bescheiden.

Mevrouw Aelterman is het niet eens met de stelling dat leraren niet gewaardeerd worden. Dat blijkt uit diverse onderzoeken. De samenleving ziet in dat het gaat om een veeleisend beroep. Heel wat mensen zouden het zien zitten als hun zoon of dochter leraar wordt. Er is een hoge waardering voor leerkrachten in het kleuter-, lager en buitengewoon onderwijs (zie grafiek blz. 21). In het secundair onderwijs ligt die waardering iets lager, al is ze nog altijd hoog. Mensen zijn wel ontevreden als de leerlingen te weinig begeleid worden. De klachten van leraren klinken altijd luid en dat leidt tot een depreciatie van het beroep.

Uit een Delphi-studie bij leraren (in het kader van het onderzoek naar de maatschappelijke waardering van leraren, Aelterman e.a., 2002), pedagogische begeleiding en directies over de loopbaanperspectieven van leraren, bleek dat er een grote eensgezindheid bestaat over de noodzaak van functiedifferentiatie, betere aanvangsbegeleiding en meer continui-

teit voor beginnende leraren. Dat laatste probleem bestaat in verschillende landen. Mede door de onzekerheid over de aanstelling en de benoeming stappen sommige leraren uit het beroep omdat ze elders een job kunnen vinden. De mogelijkheden van de conjunctuur spelen daarbij ook een rol. Men was het er ook over eens om de lesopdracht uit te drukken in termen van beschikbaarheid op school. Loondifferentiatie werd alleen wenselijk geacht voor leraren die werkelijk een andere opdracht hebben binnen de school. Voor leraren die hetzelfde werk doen, vond men dat niet nodig.

3. Vragen en opmerkingen van de commissieleden

3.1. *Tussenkost van mevrouw Kathleen Helsen*

Mevrouw *Kathleen Helsen* ziet een duidelijke samenhang in de tussenkomsten van de verschillende sprekers die al aan bod zijn gekomen in de hoorzittingen. Men mag zich niet beperken tot het secundair onderwijs. Men moet zich een visie vormen over het onderwijs in zijn geheel. De rol van de leraar staat daarbij centraal. Dat is niet evident. De leerkracht moet overtuigd zijn van de noodzaak van veranderingen. Onderzoekers geven aan dat een hervorming van het secundair onderwijs noodzakelijk is omwille van een aantal knelpunten. Op dit ogenblik is de leerkracht daarvan echter nog niet overtuigd. Het is de vraag hoe de overheid de leerkracht kan overtuigen van de noodzaak van veranderingen.

De onderzoekers hebben heel wat verteld over de organisatie van de school, van het vakgebonden en het vakoverschrijdend aanbod. De leerinhouden worden steeds omvangrijker, maar het aantal lessen wordt niet uitgebreid. Er werden vakoverschrijdende eindtermen geformuleerd. Ook de vakken veranderen. In de scholen wordt nu bijvoorbeeld het vak natuurwetenschappen gegeven. Binnen de lerarenopleiding wordt er echter nog altijd gewerkt met vakken als fysica en biologie. Misschien moet men binnen de hervorming ook nadenken over het herformuleren van de vakkenpakketten binnen de lerarenopleiding.

3.2. *Tussenkost van mevrouw Sabine Poleyn*

Mevrouw *Sabine Poleyn* beseft dat de leraar een centrale rol speelt binnen het onderwijs. De cultuur en de persoon van de leraar zijn belangrijker dan een structuurhervorming. Professor Aelterman stelt dat de aandachtspunten van de hervorming eigenlijk al vervat zitten in de opdracht van de leraar. De lerarenopleiding slaagt er blijkbaar niet in om de leraren deze vaardigheden bij te brengen. Ze wil weten wat precies het probleem is.

Het is haar ook niet duidelijk welke elementen men wil toevoegen aan de lerarenopleiding. Maakt men in de praktijk een onderscheid tussen de lerarenopleiding voor het basisonderwijs en die voor het secundair onderwijs?

Ze is het ermee eens dat leraren te weinig nascholing volgen. Wie moet er op dit vlak verantwoordelijkheid opnemen? Ze hoopt dat er in de toekomst meer coaching zal zijn. Ze wil weten welke begeleiding een beginnende leraar nu al krijgt. Het decreet Lerarenopleiding voorzag in de invoering van mentoren, binnen de lerarenopleidingen en binnen de scholen. Hoe verloopt dat in de praktijk? De extra uren voor de mentoren in de scholen werden om bezuinigingsredenen afgeschaft. Wie is de belangrijkste begeleider van een beginnende leraar? Is dat de lerarenopleiding van waaruit de leraar vertrekt, is het de school waar hij terechtkomt of is het een derde neutrale partner? Sommige koepels zorgen immers voor een begeleiding van beginnende leerkrachten.

De sprekers stellen dat de leraren meer autonomie moeten krijgen. Ze wil weten of de vrije ruimte in de derde graad aso een goed model is. Of zijn er andere modellen om meer autonomie te geven aan de leerkrachten?

Een van de ideeën van minister Smet in de discussie over de loopbaan van de leraar is dat men van de lerarenopleiding een algemene master zou kunnen maken. Ze wil weten wat de onderzoekers daarvan denken.

3.3. *Tussenkoms van mevrouw Gerda Van Steenberge*

Mevrouw *Gerda Van Steenberge* dankt de sprekers voor hun aanwezigheid. Enkele weken geleden liet de heer André Oosterlinck immers nog weten dat er niet publiekelijk mocht worden gediscussieerd over de master- of bacheloropleidingen voor leraren.

Zijzelf is er niet van overtuigd dat een hervorming van het secundair onderwijs noodzakelijk is. Professor Maes stelde dat een hervorming van het secundair onderwijs noodzakelijk is. Professor Aelterman stelde echter dat men vooraf de lerarenopleidingen moet evalueren en de knelpunten die al meer dan tien jaar bestaan, moet onderzoeken. Tussen deze twee standpunten ziet zij een tegenspraak.

Ze heeft de indruk dat professor Aelterman niet zo enthousiast is over het huidige decreet Lerarenopleiding dat nog niet geëvalueerd is.

Ze is het eens met het standpunt dat de rol van de leraar cruciaal is. De leerkrachten en de scholen moeten meer autonomie krijgen. De directeur speelt een belangrijke rol. Als hij de leraren goed kan coachen, dan voelen die zich goed en dat straalt af op de leerlingen. Zij vreest dat de voorliggende hervormingsplannen zullen leiden tot grotere scholen. Het is immers de bedoeling om te werken met brede domeinen waarbij de tussenschotten tussen aso, bso en tso zouden verdwijnen. Daardoor zal volgens haar de rol van de directeur, als coach van het personeel, ter discussie komen te staan. De domeinbrede studierichtingen zijn volgens haar in strijd met de vakkennis die de leraar moet verwerven. In het decreet op de lerarenopleiding werd overgestapt van drie naar twee vakken. Nu wordt de leraar een superman die vakoverschrijdend moet optreden in de eerste graad. Ze veronderstelt dat de huidige lerarenopleiding daarvoor niet geschikt is. Ze vraagt zich af hoe de lerarenopleiding dan wel moet worden ingevuld.

Een eerdere spreker heeft opgemerkt dat de resultaten van de PISA-onderzoeken niet juist zijn. In de realiteit is het verschil tussen de gemiddelde en de zwakke leerling immers niet zo groot als het PISA-onderzoek suggereert. Ze vraagt zich dan ook af op welke onderzoeken men zich zou moeten baseren om een goede indruk te krijgen van de bestaande problemen.

De oriëntatienota van de minister focust sterk op binnenklasdifferentiatie. Dat blijkt echter heel moeilijk te zijn. Ook op dat vlak moet de leraar dus bijna een superman of supervrouw zijn. Ze zou graag beschikken over de resultaten van de onderzoeken die aantonen dat binnenklasdifferentiatie heel moeilijk is.

De zij-instromers moeten nu twee vakken volgen, goed voor 60 studiepunten, om het beroep van leraar te kunnen uitoefenen. Dat zou te weinig zijn. Zij vraagt zich af hoeveel zij-instromers men dan nog zal vinden.

Er is sprake van het welbevinden, de interesses en de behoeften van leerlingen. Zij vraagt zich af welke rol er is weggelegd voor de kennisoverdracht. Zij denkt dat men wat meer moet focussen op de kennisoverdracht en minder op het welbevinden. Professor Aelterman verwees naar een onderzoek waaruit blijkt dat leerlingen een enorm welbevinden hebben als er een leraar voor de klas staat die passie heeft voor zijn vak en die hen kennis bijbrengt. Misschien moet het welbevinden gewoon anders omschreven worden.

Ze had de indruk dat binnen de lerarenopleiding sterk wordt gefocust op het streven dat zoveel mogelijk leerlingen moeten kunnen doorstromen naar de lerarenopleiding. Ze

vraagt zich af of men op het einde van het secundair onderwijs niet duidelijker moet stellen dat de lerarenopleiding vrij zwaar is. Ze is wel blij dat uit onderzoeken blijkt dat het welbevinden van de leerkrachten vrij hoog is. Op basis van de berichtgeving in de kranten had ze namelijk een andere indruk gekregen.

3.4. Tussenkost van mevrouw Vera Celis

Mevrouw *Vera Celis* is enthousiast over de mogelijkheden van een onderwijsvernieuwing. Uit de tussenkost van professor Aelterman is echter gebleken dat de slaagkansen van een vernieuwing beperkt zijn, zeker als de leraren daarvan niet overtuigd zijn. Ze wil weten of er binnen de lerarenopleiding rekening wordt gehouden met de twee scenario's, namelijk een grondige hervorming of een verbetering binnen het bestaande systeem. Professor Aelterman stelt dat de basis voor het secundair onderwijs moet worden gelegd in de derde graad basisonderwijs. Moet de hervorming van het secundair onderwijs dan niet beginnen in de derde graad van het basisonderwijs? Of zou het nog beter zijn om te beginnen in de kleuterschool? De hogescholen klagen over de kwaliteit van de studenten die instromen. Hoe kan men dan een antwoord bieden op de eisen die aan de leraren worden gesteld binnen die hervormingen? Moet men een soort van toelatingsexamen organiseren? Dezelfde vraag geldt voor de directieambten. Als de directeur meer autonomie krijgt, dan zal het profiel van de directeur heel belangrijk worden. Kan dat geregeld worden vanuit de lerarenopleiding of pleit men voor een instroom van externe mensen met andere competenties? Op dit ogenblik hebben de directeurs van het basisonderwijs meestal een paar jaar zelf in de klas gestaan. Daarna groeien ze door naar een directieambt.

3.5. Tussenkost van mevrouw Kathleen Deckx

Mevrouw *Kathleen Deckx* is het eens met de opmerking dat men leraar is met zijn persoon. Hoe interpreteert professor Aelterman dat? Hoe zien de sprekers de aanvangsbegeleiding? Hoe kijken ze aan tegen de plannen om de lerarenopleiding te professionaliseren en om masters in te zetten in de basisscholen? Is een verlenging van de studieduur noodzakelijk en hoe kan dat ingevuld worden. Moet een eventuele studieduurverlenging voor iedereen gelden? Een leerling die instroomt vanuit bso of tso moet misschien een ander traject volgen dan leerlingen uit een aso-richting. Hoe komt men bij de opmerking dat 60 studiepunten misschien niet voldoende zijn voor de zij-instromers?

3.6. Tussenkost van de heer Boudewijn Bouckaert

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, meent dat de organisatie van een gezamenlijke eerste graad van het secundair onderwijs het cruciale punt is. Dat heeft implicaties voor het basisonderwijs en voor de rest van het secundair onderwijs. In Nederland en Frankrijk komt men blijkbaar terug van die gezamenlijke eerste graad. Een gezamenlijke eerste graad vergt een groot vermogen om differentiatie te brengen. Daardoor zou de hervorming ofwel heel duur worden ofwel tot een mislukking leiden. De leraren zijn immers van oordeel dat het heel moeilijk is om te werken met een heel heterogene groep. Een keuze voor het tso of het bso heeft trouwens niet altijd te maken met het watervaleffect, maar soms ook met reële belangstelling en talenten.

De schoolpoortkeuze is een reëel sociologisch gegeven. In theorie kan er een gemeenschappelijke eerste graad zijn, maar als de bovenbouw van de school eng is, zal de keuze in de eerste graad tegelijk ook al een keuze zijn voor de tweede graad. Als het scholenlandschap niet grondig hertimmerd wordt, dan beperkt men zich beter tot punctuele hervormingen.

Hij is het eens met de opmerking dat de hervorming van het secundair onderwijs staat of valt met de rol van de leraren. Daarom vergt de hervorming van het onderwijs in de eerste plaats een hervorming van de lerarenopleiding. Hoe moet de fasering worden aangepakt?

Moet men nog enkele jaren wachten tot de nieuwe leraren afgestudeerd zijn of kunnen beide aanpassingen tegelijkertijd worden gerealiseerd?

4. Antwoorden van de sprekers en replieken

De heer *John Maes* merkt op dat de geïntegreerde lerarenopleiding voor een bachelor goed is voor 180 studiepunten. Binnen de Specifieke Lerarenopleiding (SLO) doet men dat in 60 studiepunten omdat de kandidaat-leraren de vakinhoud al meegekregen hebben in de praktijk of in een andere studie.

Inzake de aanvangsbegeleiding spreekt hij in persoonlijke naam. Deze ideeën werden immers niet afgetoetst in de werkgroep. Als men de aanvangsbegeleiding niet aanpast, dan zal het niet lukken. Hij denkt dat men dat moet integreren in de loopbaan van een leraar. Het beroepsprofiel stelt nu dat men leraar wordt als men beschikt over de basiscompetenties en over voldoende praktijkervaring. Men zou er kunnen aan denken om het diploma van leraar pas uit te reiken wanneer de afgestudeerde in de praktijk al gewerkt heeft. Ook een afgestudeerde arts is nog geen huisarts of specialist. Eerst dient hij nog enkele jaren stage te lopen, waarbij hij wel al geld verdient en in een reële beroepscontext terechtkomt. Pas daarna wordt het attest van huisarts of van specialist uitgereikt. Men zou kunnen denken aan een aanvangsbegeleiding waarbij het opleidingsinstituut voeling houdt met de student op de werkplek. Tegelijk kan men de jongeren loopbaanperspectieven bieden.

Mevrouw *Antonia Aelterman* is het eens met de opmerking van de heer Maes dat een initiële opleiding niet alles kan realiseren. De aanvangsbegeleiding en de nascholing moeten integraal deel uitmaken van het loopbaanperspectief van de leraren. Veel leraren doen enorme inspanningen. Sommigen lopen er echter de kantjes vanaf. Ook die leraren moet men meekrijgen. In Nederland duurt de opleiding drie jaar. In het vierde jaar gaan leren en werken samen, in partnerschap met de lerarenopleidingen. Zo worden de basiscompetenties van de leraren beter gerealiseerd. Een andere mogelijkheid is dat men het bachelor-diploma wel zou uitreiken na de opleiding, maar dat een vaste benoeming pas mogelijk wordt wanneer men de aanvangsbegeleiding en de bijscholing heeft gevolgd. Beginnende leraren met een fulltimeopdracht hebben echter hun handen meer dan vol. Ze hebben geen tijd voor aanvangsbegeleiding of nascholing, tenzij die worden aangeboden binnen de school. Dan komt men opnieuw terecht bij het coachend leiderschap van de directeur. Op dit ogenblik is een fulltimeopdracht uitgedrukt in een aantal lesuren. Men zou echter ook kunnen denken aan een fulltimeopdracht met minder uren voor de klas en meer ruimte voor intervisie en klasbezoek. Ze is het dus eens met de heer Maes dat er na de lerarenopleiding nog iets dient te gebeuren. Dat gebeurt het best binnen de schoolcontext, in partnerschap met lerarenopleidingen. Er zijn immers grote verschillen naargelang de onderwijsvorm en naargelang de regio. Sommige scholen nemen de aanvangsbegeleiding op zich en andere doen dat niet. Het teamgerichte aspect van bijscholing en nascholing is heel belangrijk. Men kan de leraren het nut van een vernieuwing doen inzien door aan te tonen dat ze daarmee betere resultaten kunnen behalen in hun klas. Zo kan men de aandachtspunten in de praktijk brengen. In dit verband zijn investeringen in schoolleiderschap heel belangrijk. De autonomie van de scholen moet kunnen spelen. Om te beginnen zou men de scholen het lestijdenpakket kunnen geven waar ze recht op hebben. De directeur kan dan zelf beslissen hoe hij de middelen aanwendt om tegemoet te komen aan de noden van de school. Om de leraren van het secundair onderwijs het nut van een vernieuwing te laten inzien, zou de overheid ook kunnen werken met focusgroepen met leraren uit verschillende regio's. Dat zal het tijdspad vertragen, maar zo kan men de creativiteit en de verantwoordelijkheid van de leerkrachten aanspreken. Nu doet men dat niet.

De heer *John Maes* beaamt dat hij een voorstander is van een hervorming van het secundair onderwijs. Men moet dat echter doen in samenspraak met de lerarenopleiding. Dan kan de hervorming groeien vanuit de leraren. Men mag niet werken met opgelegde school-

structuren. Men mag de derde graad basisonderwijs en de eerste graad secundair onderwijs bijvoorbeeld niet verplicht onderbrengen in een schoolstructuur. Men zou wel leraren kunnen opleiden die zowel in de derde graad van het basisonderwijs kunnen werken als in de eerste graad van het secundair onderwijs. Dan zullen er volgens hem spontaan experimenten in die zin komen. Dan moet de hervorming echter wel in een breder kader worden geplaatst, waarbij men niet alleen focust op het secundair onderwijs. Bij de evaluatie van de lerarenopleiding moet met dit alles rekening worden gehouden.

Mevrouw Celis vroeg wat er bedoeld wordt met de leraar als persoon. De heer John Maes vindt het belangrijk dat de leraar veel empathie, creativiteit en passie voor leren heeft. Dat vergt bijkomend onderzoek.

Op de vraag of er voldoende nascholingsmogelijkheden zijn voor leraren antwoordt hij dat leraren in staat zijn om, samen met hun vakcollega's, zelf nascholing te ontwikkelen. Kennisoverdracht tussen leraren als professionals is belangrijk. Het welbevinden hangt daarmee samen. Men moet de leerhonger bij leraren stimuleren. Soms moet men daarvoor bepaalde dingen opleggen.

Hij vindt dat men moet nadenken over de suggestie dat leraren zouden kunnen worden opgeleid voor de derde graad van het basisonderwijs en voor de eerste graad van het secundair onderwijs. Men mag echter niet over een nacht ijs gaan. De leraar moet een centrale rol spelen in de hervorming. Dat is zijn belangrijkste boodschap.

Op de vraag of er niet te veel zwakke leerlingen naar de lerarenopleidingen worden georiënteerd, antwoordt hij dat het hele hoger onderwijs met dat probleem te kampen heeft. Veel studierichtingen in het secundair onderwijs zitten eigenlijk in een bepaalde niche. Toch heeft iedereen de kans om bijna alle studierichtingen aan te vatten in het hoger onderwijs. Ook dat is een argument voor een hervorming van het secundair onderwijs naar een bredere basiskennis. In de geïntegreerde lerarenopleiding is men op een vrijblijvende manier begonnen met screenings. Daaruit blijkt dat het niveau van een kleine minderheid van kandidaat-studenten ontzettend laag is. Deze situatie heeft wellicht te maken met het feit dat sommige vooropleidingen te weinig algemeen vormend zijn. De beroepen veranderen voortdurend. De belangrijkste competentie is dan ook dat men flexibel algemene kennis en vaardigheden kan inzetten in een snel veranderende maatschappij.

Mevrouw *Sabine Poleyn* vraagt zich af of de jongeren met een ontzettend laag startniveau ook een kans hebben om af te studeren. De heer *John Maes* antwoordt dat er een zijtraject kan worden aangeboden als de basiskennis voor wiskunde, Nederlands of Frans niet aanwezig is. Deze leerlingen kunnen voor 1 euro per lesuur inschrijven in een cursus van een CVO. Er is ook een screening logopedie omdat de leraren heel hun leven met hun stem moeten werken. Men kan de studenten niet verplichten om aan die screenings deel te nemen. Met de resultaten van de screening kan de student vanaf het begin van de opleiding beter inschatten of de opleiding geschikt is en/of bijsturing in het stemgebruik noodzakelijk is.

Mevrouw *Kathleen Deckx* heeft gehoord dat studenten soms kiezen voor een lerarenopleiding secundair onderwijs, precies om bepaalde vakinhouden van de lerarenopleiding basisonderwijs te ontwijken. Als dat juist is, dan worden er leerkrachten afgeleverd die onvoldoende basisvorming hebben om in het onderwijs te staan.

Professor *Antonia Aelterman* antwoordt dat met deze opmerkingen rekening moet worden gehouden bij de hervorming van de lerarenopleiding. Sommige hogescholen stellen bijvoorbeeld dat leerlingen die niet voldoen aan de eindtermen Nederlands, in het tweede jaar geen stage mogen doen. Het is de vraag hoe hogescholen moeten omgaan met het gedifferentieerde aanbod van studenten. Een student die afkomstig is uit het bso, kan bijvoorbeeld goed functioneren in een jeugdbeweging en heel gemotiveerd zijn om met

kinderen te werken. In dat geval kan men gebruik maken van de aanwezige passie voor het beroep. Men dient er echter voor te zorgen dat deze student begeleid wordt om zijn achterstand bij te benen. Door aldus te werken stapt men af van het deficitmodel, en gaat men de talenten van de jongeren benutten. Op dit ogenblik hebben de hogescholen daar echter niet de nodige omkadering voor. Geïndividualiseerde trajecten (GIT) kunnen een deel van de oplossing zijn. Op dit ogenblik zitten er echter al meer leerlingen in de GIT-trajecten dan in de modeltrajecten. Men legt dus nog meer lasten op aan de studenten die het toch al moeilijk hebben, terwijl men hen de ruimte zou moeten geven om de begincompetenties te realiseren. Hopelijk zal dat blijken uit de evaluatie van de lerarenopleiding. Eerst moet men de lerarenopleiding verbeteren en de loopbaan van de leraren ondersteunen door het verhogen van het aantal bijscholingsmogelijkheden. Op dit ogenblik is een verlenging van de lerarenopleiding al mogelijk door het toevoegen van een specialisatiejaar. Die mogelijkheden moeten eerst worden verkend.

De vraag of er ook in het kleuter- en het lager onderwijs masters Pedagogische Wetenschappen moeten worden ingezet, wordt momenteel besproken in een werkgroep van de Vlor. Deze masters zouden ondersteuning kunnen bieden bij remediëring, differentiatie en zorgverbreding. Na de lerarenopleiding stromen heel wat bachelors door naar pedagogische wetenschappen of Educational Studies. Ze worden echter niet op dat niveau betaald. Men zou ook meer aandacht kunnen besteden aan 'team teaching' waarbij de deskundigheid van verschillende mensen wordt ingezet. De complexiteit van de samenleving en van de kennis vereist dat. Ook in de medische sector wordt er vaak gewerkt in teams. In het onderwijs denkt men nog te vaak dat een enkele leraar voor alles verantwoordelijk dient te zijn. Op dit ogenblik wisselen leerkrachten lager onderwijs al taken uit. Binnen de lerarenopleiding zou men dat kunnen ondersteunen met vorming en met differentiatietrajecten. Vooraleer men beslist om de studieduur te verlengen, moeten er dus eerst nog heel wat andere pistes worden verkend. De mogelijkheden van levenslang leren en van coaching binnen de school worden te weinig benut.

De heer *John Maes* gaat in op de vraag van mevrouw Deckx over de instroom in de lerarenopleiding secundair onderwijs. Hij meent dat men heel veel vraagt van de leraren lager onderwijs. Misschien kan men differentiëren door te zoeken naar synergieën tussen de derde graad van het lager onderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs. Op die manier zou team teaching ook in de derde graad van het lager onderwijs mogelijk kunnen worden. Mevrouw *Antonia Aelterman* vult aan dat dit in veel andere landen nu al het geval is. Leerkrachten van de derde graad lager onderwijs moeten zich specialiseren in bepaalde vakken. Inzetten op zwakke en op sterke leerlingen moet beginnen vanaf de kleuterschool. Men kan de hervorming van het secundair onderwijs dus zeker niet los zien van het basisonderwijs.

Binnen de werkgroep van het expertisenetwerk lerarenopleiding AUGent was er ook discussie over de zij-instromers. Er is een verschil tussen mensen die al lange tijd in de praktijk hebben gestaan en mensen die pas afgestudeerd zijn. Bij de laatste groep kan men vooral de nadruk leggen op het pedagogisch-didactische. Bij de eerste groep is er misschien ook bijkomende vorming nodig over de meest recente evoluties binnen het vakgebied.

De heer *John Maes* gaat in op de vraag welke vakexpertise de leraar in de eerste graad van het secundair onderwijs dient te hebben. Het decreet somt een aantal vakken op, waarvan de studenten er twee moeten volgen. In de praktijk ontstaan er echter andere vakken die niet vermeld worden in het decreet, bijvoorbeeld het vak natuurwetenschappen. Hij meent dat men leraren moet opleiden in een bepaald belangstellingsgebied waarbinnen een cluster van vakexpertise aan bod komt. Zo kan men de inzetbaarheid van de leerkrachten verhogen. Op dit ogenblik kiezen veel studenten voor onlogische combinaties van vakken, bijvoorbeeld Nederlands en fysica. Mevrouw *Gerda Van Steenberge* merkt op dat er aan de universiteiten een omgekeerde beweging aan de gang is. Vroeger moest

men bijvoorbeeld kiezen voor Romaanse talen, nu kan men binnen de letterkunde Frans en Engels combineren. De heer *John Maes* merkt op dat men zich dan wel beperkt tot een taalopleiding. Mevrouw *Antonia Aelterman* vult aan dat een student die kiest voor Latijn en Engels wel vakinhoudelijke vorming krijgt voor die twee vakken. In de lerarenopleiding aan het hoger onderwijs is dat minder het geval. Zij is ook voorstander van clustergericht werken. De heer *John Maes* vult aan dat veel studenten na de geïntegreerde lerarenopleiding beslissen om een masterstudie aan te vatten. Wie in de aanvankelijke lerarenopleiding kiest voor Nederlands en fysica, heeft echter geen wiskunde gevolgd. Daardoor wordt een vervolgopleiding fysica moeilijk.

Mevrouw *Kathleen Helsen* vraagt of het wenselijk is om ook de vakken van het secundair onderwijs te herformuleren. Mevrouw *Antonia Aelterman* antwoordt dat men hier een onderscheid dient te maken tussen de eerste graad en de latere jaren. De eerste graad wil men breed houden. Er wordt aandacht besteed aan vakken en belangstellingsgebieden. Naarmate men vordert in het secundair onderwijs, zal men echter voldoende ruimte moeten besteden aan vakgericht werken, zeker in de doorstroomrichtingen. Hoe dieper men graaft in een kennisgebied, hoe specialistischer men wordt. Dat is ook nodig. Binnen de lerarenopleiding moet men ervoor zorgen dat de leraren in de hogere jaren voldoende breed inzetbaar zijn. Aan de universiteit van Maastricht wordt aandacht besteed aan probleemgestuurd werken op het niveau van het hoger onderwijs. Men vertrekt van een probleemsituatie. Om een probleem in zijn totaliteit te kunnen vatten is er echter voldoende vakkennis nodig. Naarmate men vordert zal men meer moeten differentiëren, afhankelijk van de cognitieve mogelijkheden van de leerlingen. Dan zal men moeten ingaan op de kennis en op de vakinhoud.

De heer *Boudewijn Bouckaert*, voorzitter, had begrepen dat de sprekers voorstellen om de benoeming van de leerkrachten niet langer uit te drukken in uren, maar in beschikbaarheid op school. Mevrouw *Antonia Aelterman* antwoordt dat uit de Delphi-studie – een studie die een concreet beleidsvoorstel toetst aan de basis die er in de praktijk moet mee werken – is gebleken dat het merendeel van de leraren daarmee akkoord gaat. De leraren stelden wel de voorwaarde dat ze dan over de nodige ruimtes moeten beschikken om te kunnen werken op school. Op dit ogenblik is dat doorgaans niet het geval. De directeur van de school zou meer autonomie moeten hebben om de leerkrachten in te zetten. De ene leerkracht zou bijvoorbeeld meer kunnen worden ingezet voor vakgericht onderwijs, de andere voor projectonderwijs of voor zorgverbreding. Eigenlijk zou men dit nu al kunnen opnemen in de functiebeschrijving van de leraar.

Boudewijn BOUCKAERT,
voorzitter

Kathleen HELSEN
Gerda VAN STEENBERGE,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

aso	algemeen secundair onderwijs
AUGent	Associatie Universiteit Gent
BEO	Brussels Expertisenetwerk Onderwijs
bso	beroepssecundair onderwijs
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
CVO	centrum voor volwassenenonderwijs
ELAnt	Expertisenetwerk Lerarenopleidingen Antwerpen
ENW	Expertisenetwerk Lerarenopleidingen
EVC	eerder verworven competenties
EVK	eerder verworven kwalificaties
GIT	geïndividualiseerd traject
hrm	human resources management
NOvELLe	Netwerk voor de Ontwikkeling van Expertise voor de Limburgse Lerarenopleiding
PISA	Programme for International Student Assessment
PPW	Psychologische en Pedagogische Wetenschappen
SLO	Specifieke Lerarenopleiding
TALIS	Teaching and Learning International Survey
UGent	Universiteit Gent
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
vso	vernieuwd secundair onderwijs

BIJLAGE:

Grafiek bij de uiteenzetting van prof. dr. Antonia Aelterman

